

**ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
ННІ психології ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Київський юнганський інститут
Асоціація глибинної психології «Теурунг»
Асоціація психологів РУз (Республіка Узбекистан)
Міжнародна асоціація піскової терапії (Білорусь, Росія, Україна)**

**МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної наукової онлайн-конференції
«ЮНГІАНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

05-06 червня 2021 року

м. Київ – 2021 рік

ДОСЛІДЖЕННЯ «Я-ОБРАЗУ» ЖІНКИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Козлова Т. А.,

*студентка курсу спеціальності «Психологія»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: tetiana.kta@gmail.com,*

Сингаївська І. В.,

*к. психол. н., доцент, директор ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: irinas@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2203-0457>*

Одним із найважливіших чинників розвитку особистості є її ставлення до себе, її самооцінка, яка постійно змінюється і вдосконалюється в залежності від віку та особливостей психіки. На самооцінку впливають досягнення та невдачі особистості, чим значніші успіхи, тим вище самооцінка особистості. Актуальність даної проблеми складається з того, що вона визначає роль та місце людини в суспільстві. Поняття самопізнання розкривається у «Я-образі».

«Простота чи складність «Я-образу» залежить від когнітивної складності особистості, її комунікативної компетентності та емоційної зрілості. Оскільки «Я» називають мотиваційним ядром особистості, то якщо людина має позитивний образ самої себе, вона позитивно ставиться і до інших. Якщо ж вона собі не подобається, хоча може це й не усвідомлювати, її Я-образ буде негативним або суперечливим, і ставлення до інших також буде складним, неоднозначним, дисгармонійним» – пише Т. Титаренко [1, с.174].

Роль жінки у сучасному суспільстві не обмежується виконанням обов'язків з догляду за домом, дітьми, їх вихованням і «служіння» законному чоловікові. Станом на теперішній час така позиція вважається застарілою, а жінки, які вибирають її, сприймаються як прибічники консервативних поглядів, які практично добровільно передають себе в рабство чоловікові. Такий підхід, в дійсності, можна вважати дещо помилковим у деяких конкретних випадках, коли жінка бачить свій поклик у збереженні сімейних цінностей та не бажає відділяти свої власні досягнення від досягнень чоловіка. Адже, втілення власних амбіцій, кар'єрне зростання та статус незалежності, хоча б у фінансовому плані, спокушають далеко не всіх і станом на сьогоднішній день. Багато жінок не виділяють ці критерії, як самоціль, вони воліють цілком служити сім'ї. Та тут виступає інша крайність цього питання, оскільки положення жінки у сучасному соціумі розглядається не тільки у якості домогосподарки, вірної дружини та хорошої матері. Часто значущі люди, оточення дівчат вселяють їм, що головним для жінки є стійкий соціальний статус. Внаслідок чого, дівчата задумуються, що перш ніж присвячувати себе шлюбним відносинам, необхідно «впевнено стояти на ногах». Рідні та близькі виступають із тезами, що якщо раптом щось трапиться з чоловіком (він покине смію, чи трапиться щось гірше), то жінка має бути готова до цього. В дійсності це не є головним питанням у сучасному суспільстві, оскільки розлучення не вважається зараз чимось катастрофічним. А цифри

розлучень ростуть, тому що люди стають надто категоричними і часто не бажають терпіти якихось незручностей у шлюбі. Дуже часто жінка у сучасному світі – це досягнення успіхів у роботі, кар'єрне зростання, матеріальна незалежність [2], а лише потім – статус дружини та матері. Таким чином проходить переоцінка цінностей, що в свою чергу призводить до переосмислення значення сім'ї та сімейних відносин. «Я-образ» жінки у соціумі за останні роки зазнав радикальних змін, тому, звісно, змінюються статуси жінки. Психологи розглядали такі образи жінок: лідерка, кар'єристка, домогосподарка, фрілансер. Жінка-лідерка за своїми рисами характеру багато в чому нагадує чоловіка: вона цілеспрямована, впевнена у власних силах та всього добивається сама, не сподіваючись на будь-яку допомогу. Самореалізація – це головна мета кар'єристки, яка на перше місце завжди ставить роботу та досягнення успіхів у кар'єрі [3]. Тільки після досягнення таких результатів вона може дозволити собі мріяти про створення сім'ї та планування дітей. Статус жінки у соціумі, яка вибрала роль домогосподарки, як правило, розглядають не з кращої сторони. Вивчення ролі жінки у сучасному суспільстві вагоме, так як спонукатиме формуванню не тільки професійних, але й моральних якостей соціуму. Багато дослідників відмічають, що жінка стає більш жіночною у процесі засвоєння нею відповідних ролей, що прийняті у даному суспільстві. Однак, було б невірно розуміти, що роль жінки у суспільстві – це виключно соціальний норматив. Багато в чому ця роль визначається і несвідомими мотивами поведінки, які є різними для чоловіків та жінок. В науку термін «роль» ввів у 1920-1930 роках Дж. Мід [4], який при викладенні своїх концепцій застосував цей термін, коли розвивав ідею «прийняття ролі іншого», при роз'ясненні взаємодії індивідуумів в процесі мовної комунікації. Поняття «роль» використовується вченими для опису всієї різноманітності культурних зразків поведінки, які пов'язані із певним статусом. Роль, таким чином, включає установки, цінності та поведінку, що передбачено соціумом для кожного, хто має визначений статус. У зв'язку з тим, що роль представляє собою зовнішню поведінку, вона являється тим, що індивідум повинен зробити для підтвердження статусу, який він займає. Соціальна роль представляє собою функцію різнорівневих проявів об'єктивного та суб'єктивного порядку, які знаходять відображення у рольовій поведінці особистості. Положення жінки у суспільстві завжди приваблювало увагу наукової думки.

Величезний вклад у визначення ролі жінки у суспільстві вніс А. Бебель [5]. У своїй книзі «Жінка та соціалізм» він дав глибокий аналіз шляхів соціального вивільнення жінок та необхідності жінки займатись творчою діяльністю. А. Бебель досліджував місце та роль жінки у суспільстві та сім'ї, представляючи умови її суспільного положення, матеріальними умовами суспільства. Дослідження починається зі зміни матріархату патріархатом, звідки саме й пішло закріпачення жінки. У великому історичному матеріалі доволі яскраво і переконливо показано, як суспільні відносини наклали на жінку важкі пута та обмежили її можливості культурного розвитку, поставили її в економічну залежність від чоловіка, принизили її жіночу гідність.

Розвиток ремесла та товарного господарства зробили із чоловіка пана та власника скарбів сім'ї, а жінка стала служницею та матір'ю його дітей – законних спадкоємців його власності. От це панування приватної власності і затвердило підпорядкування жінки чоловіку. Почався, як писав, А. Бебель, час приниження та презирства жінки. Він писав, що жінка – це перша людська істота, яка потрапила у рабство, вона стала рабою тоді, коли ще рабів не існувало. Від тих часів багато води витекло, час вже не той, та все ж ми можемо побачити, як важко було жінці відстоювати своє «Я», як важко було ставати особистістю та скільки сил мала вкласти у формування свого «Я-образу» жінка.

У сучасному суспільстві все частіше виникає питання стосовно ролі в ньому жінки, адже, стан «Я-образу» жінки все більше зараз залежить від ситуації в соціумі, від того, як швидко і успішно йде соціально-культурна реформа і реформа правових аспектів життя. Зараз зберігається дискримінація у латентній формі, наслідком якої є стійкі уявлення про те, що дозволено жінці в суспільстві. Саме ці уявлення виступають бар'єрами у свідомості та поведінці людей та є причиною нерівності між соціальним статусом чоловіка та жінки. Положення жінки у соціумі показує на те, що відбувається у суспільстві, його зміни у демографічній, економічній та політичній сферах життя. Сучасний образ жінки – це незалежність у всіх сферах життя: вона сама планує власне життя, сама вирішує, виходити їй заміж чи жити у цивільному шлюбі, має сексуальну свободу та контроль над народжуваністю.

Так, «Я-образ» жінки має свої особливості, пов'язані з сім'єю, коханням, матеріальною забезпеченістю, в порівнянні з такою ж віковою групою чоловіків, оскільки у жінок сильніше розвинена спрямованість на сім'ю. Багато авторів, на основі проведених досліджень, робили висновок про те, що для молодих жінок характерним є і те, як вони ставляться до похвали і винагороди. У них більш виразно проявляється потреба у оприлюдненні результатів своєї праці. Жінки потребують довірливих стосунків з конкретною людиною у більшій мірі, аніж чоловіки, тому відсутність особи протилежної статі жінками переживається набагато важче. Маючи можливість утримувати себе і дитину, незалежні жінки порівняно легко ідуть на розлучення. Не випадково частіше всього (дві третини випадків) ініціаторами розриву шлюбу є саме жінки. Якщо не складаються стосунки з чоловіком, жінки дуже переживають процес розлучення, сприймають цю процедуру більш емоційно, ніж чоловіки, навіть у випадку, коли самі стали ініціаторами розлучення. Разом з тим, жінки цього віку швидше, ніж чоловіки, приходять до стану рівноваги, зосереджуючи увагу на побутових справах і відповідальності за дітей паралельно з професійною діяльністю.

Вирішальне значення при формуванні «Я-образу» жінки-лідера має зовнішність, тобто розуміння, що власний образ (зовнішність) – не самоцінний та не ефективний, якщо немає збагаченої особистості та багатства справ. Чутливість до впливу соціуму, висока сугестивність, здатність зберігати значущість власної індивідуальності залежать від самосвідомості жінки, від ступеню зрілості її особистості. Формування «Я-образу» через призму зрілої особистості з опорою на цінність індивідуальних якостей, на розвиток індивідуальних задатків – є відмінною рисою жінки-лідера. А здатність

сприймати адекватно свою зовнішність є ще однією важливою рисою. Сприйняття себе, своєї зовнішності знаходиться у тісному зв'язку всіх компонентів свого «Я-образу», що багато в чому сприяє реалізації лідерського потенціалу. «Я-образ» зовнішності – це сприйняття себе і в міжособистісному спілкуванні, і в індивідуальному самопізнанні, внаслідок чого у жінки формується декілька образів «Я». Одне з них: «Я-реальне», тобто сприйняття своєї зовнішності реально, суб'єктивно чесно, внаслідок чого є уява про те, яка жінка (красива/доглянута/приваблива тощо), тобто сукупність когнітивних суджень, емоційних оцінок і поведінкових реакцій. «Я-ідеальне» – це якою жінка хотіла б бути і «Я-дзеркальне» – уява про те, якою її бачать інші, тобто емоційний компонент: Я відчуваю себе красивою чи ні? Я собі подобаюсь чи ні? Подобаюсь іншим чи ні? Та поведінковий елемент: дії на підтримання зовнішності, її покращення; чи є уява про те, яку зовнішність хотіла би мати, уява про ідеальну зовнішність; чи є уява про те, якою сприймають інші, або про те, якою б хотіли бачити. Проблемне ж бачення своєї зовнішності в основному фокусується навколо емоційного переживання ставлення до своєї особистості і наступних паттернів поведінки, які впливають на розвиток особистості. Сприйняття власної зовнішності може бути адекватним (реалістичним, гармонійним, позитивним, цілісним, свідомим), а може бути й неадекватним (викривленим, негативним, фрагментарним, парадоксальним, частково несвідомим). Сприйняття власної зовнішності визначені наступними чинниками: біологічним; соціальним; індивідуально-особистісним.

Відповідно до сприйняття власного «Я-образу» жінки, зокрема, зовнішності та самооцінки, оцінки свого життя, можуть стати важливими складовими у ставленні до себе, витісняючи інші складові, а нижча самооцінка може призвести до неадекватного сприйняття власної зовнішності. Таким чином, сприйняття власної зовнішності через самооцінку впливає на ефективність діяльності і розвиток особистості жінки.

Пізнання власного «Я-образу» – це ключ до становлення особистості, до успішної діяльності, до чіткого уявлення своїх можливостей. А внаслідок теоретичного та практичного досвіду можна покращувати свій образ, який матиме значний позитивний вплив на внутрішній світ. Розвиток «Я-образу» залежить не тільки від знань, уявлень, установок, але й від процесу набуття когнітивних та емоційних навичок, відповідно, коли відбувається певний цикл, людина збагачується, доповнюється, отримує нові навички та глибше розуміння.

Насправді «Я-образ» повинен відповідати реаліям, щоб адекватно сприймати себе у навколишньому світі. Це означає, що необхідно мати чітке уявлення щодо своїх чеснот та недоліків. Тоді людина почуватиметься комфортно, спокійно, буде впевнена у власних силах і знайде ресурс для власної самореалізації.

Варто відмітити, що у становленні «Я-образу» приймають участь три основні механізми: сприймання суб'єктом оцінки його іншими людьми, соціальне порівняння з іншими людьми, самоатрибуція та підкреслене віддзеркалення соціальної природи «Я-образу». Це дозволяє прослідкувати джерела його становлення, характер, відмінні особливості та прояви поведінки.

На самосвідомість особистості як цілісної особистості впливають зовнішні (кризові соціальні ситуації, соціум, вимоги, мораль тощо) та внутрішні (самоактуалізація, самопізнання, саморегуляція, саморозуміння та інше) умови, у результаті чого змінюється «Я-образ» особистості.

Вступаючи у різноманітні стосунки із різними людьми, людина орієнтується на визначені норми, правила, звичаї. «Я-образ» на особистісному рівні відображає ступінь відповідності-невідповідності людини вимогам, які пред'явлені соціумом. Різними можуть бути люди, з якими себе ототожнює людина, і її сприйняття може бути різним, може бути свідомим чи несвідомим, мати раціональний чи емоційний характер.

Розуміння свого «Я» має величезне значення для пізнання себе. Самопізнання являється результатом усвідомлення об'єктивних стосунків індивідуума зі світом, розуміння себе, як відмінного від інших суб'єктів. Коли людина усвідомлена, всі зв'язки зі світом переплітаються у її «Я-образі», вплітаються у контекст її особистості, визначають ставлення до основних сфер життя. А найважливішими характеристиками «Я-образу» є: готовність до самопізнання, диференційоване наповнення «Я-образу», високе усвідомлення цілей у житті, готовність до змін, наявність контролю, узгодження «Я-реального» та «Я-ідеального», відсутність внутрішніх конфліктів, задоволення від минулого життя та реалій сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навчальний посібник / Т. М. Титаренко. 2-ге видання. К.: Каравела, 2013. 372 с.
2. Яковенко О. І., Сингаївська І. В. Особливості сприйняття жінки-бізнесмена в масовій свідомості. Актуальні питання сучасної науки та практики: матеріали Науково-практичної конференції (15 листопада 2018 року, м. Київ) К.: Університет «КРОК», 2018. С. 582–585.
3. Dragana Radosavljević, Irina Singaevska, Alexios Panagopoulos. Ženski menadžment – opasnost ili šansa? /Application of new technologies in management ANTiM-2016//5 th International Conference. Volume 2. Belgrade: Education Council of Faculty of Business Studies and Law, 2016. С. 263–270.
4. Мид Дж. Проблема человеческого Я / Дж. Мид, И. С. Кон, Д. Н. Шалин. Вопросы философии. М., 1969. № 12. С. 37–45.
5. Бебель А. Женищина и социализмъ. Переводъ съ немецкаго изданія подъ редакціей В. А. Поссе. Книгоиздательство «Буревестникъ». Одесса, 1905. 388 с.